

Soproni Szemle

2024. negyedik szám

hetvennyolcadik évfolyam

TARTALOMJEGYZÉK

A KÖZÉPKORTÓL A REFORMKORIG

LAKATOS BÁLINT – PÉTERFI BENCE: Sopron és környéke Bécsújhelyről nézve. A Stadtarchiv Wiener Neustadt magyar vonatkozású középkori dokumentumairól	341
TÓTH GERGELY: Politia: Lackner Kristóf elveszettnek hitt munkája a valós és ideális soproni városkormányzatról	358
NAGY JÁNOS: Sopron vármegye országgyűlési követei az 1764–65. évi országgyűlésen	379
MELKOVICS TAMÁS: „Oda az ifjonti illúziók a »biztos sikerről«” Hogyan és miért nem lett Széchenyi István gróf Sopron vármegye követe	392

MŰHELY

VEÖREÖS ANDRÁS: Klasszikus örökség a soproni városképben	413
SÁGI ÉVA: A Soproni Egyetem Központi Levéltárának 40 éve.....	426

SOPRONI KÖNYVESPOLC

HÓNICH HENRIK: Szerk.: Szijártó M. István. A Felsőbüki Nagyok évszázada. Budapest, 2024.	431
CSEKŐ ERNŐ: Kelemen István – ifj. Nemes András – Osváth Ádám – Szigethi István – Zambó Júlia: Hegykő történelme. Szerk.: Németh Ildikó. Hegykő, 2021.	434
KÜCSÁN JÓZSEF: Faragó Sándor helytörténeti tanulmányai, írásai. Emlékkötet, születésének 100. évfordulójára. Szerk.: Csiszár Attila. Kapuvár – Csorna, 2024.	445

KÖZLEMÉNYEK

A Sopron Városszépítő Egyesület közgyűlése	450
--	-----

A sokáig rejtőzködő mű

A jeles soproni polgármester, Lackner Kristóf¹ (1571–1631) huszonnéggy művet írt életében – legalábbis ennyinek az elkészültéről tudunk biztosan.² Munkáinak egy részét a korra jellemző exemplum-, illetve aforizma-gyűjtemények teszik ki (ilyen például az *Aphorismi politici*, vagy a *Galea Martis*),³ illetve több alkotása az emblematika körébe tartozik (*Coronae Hungaricae emblematica descriptio*, *Florilegus Aegyptiacus*).⁴ Ismert ezeken

* Jelen dolgozat annak az előadásnak az írott változata, amely 2023. október 11-én hangzott el a Soproni Levéltár által szervezett „Hivatalnokok, hivatali karrierrek, elit családok a kora újkori Sopron vármegyében és Sopron városban” című konferencián, Sopronban. (Az előadás címe az alábbi volt: „Lackner Kristóf elveszettnek hitt munkája, a *Politia*.”) Köszönöm Fajt Anitának, Skorka Renátának, Szabó András Péternek és Szende Katalinnak a tanulmány elkészítése során nyújtott segítségét, valamint Dominkovits Péternek és H. Németh Istvánnak a szöveggel kapcsolatos hasznos észrevételeket.

¹ Személyére ld. Kovács József László: Lackner Kristóf és kora (1571–1631). Sopron, ²2004. Fontos szövegkiadás, benne Lackner-historiográfiával: Dominkovits Péter: Egy gazdag városvezető, Lackner Kristóf polgármester javai. (Végrendeletek, hagyatéki- és vagyoneletrák, osztályok 1591–1632.) – Besitztümer eines reichen Stadtleiters, des Bürgenmeisters Christoph Lackner (Testamente, Verlassenschafts- und Nachlassinventare, Vermögensteilungen 1591–1632). Sopron, 2007. Az életútra ld. még tanulmányunkat: Tóth Gergely István: Evangélikusként a király hűségén. A felekezeti identitás szerepe Lackner Kristóf soproni polgármester életművében. Soproni Szemle, 72. (2018) 240–247.

² Lackner saját maga is felsorolja önéletrajzában az addig (1618-ig) készített műveit – a kéziratban lévőkét is! –, de ez nem a teljes lista. Itt tizenhárom művét említi tizenegy pontban. Ld. *Lackner Kristófnak*, mindkét jog doktorának rövid önéletrajza. – Vitae Christophori Lackner I. U. D. Hominis, brevis consignatio. A szöveget gond., ford., jegyz. és bev.: Tóth Gergely. Soproni Levéltár, Sopron, 2008. (Sopron város történeti forrásai. C sorozat, 5. kötet.) 114–119. Az általunk megállapított teljes listát ld. az 1. táblázatban! A műveket bővebben is ismertetjük megjelenés előtt álló lexikoncikkünkben: Gergely Tóth: Christoph Lackner. In: Companion to Central and Eastern European Humanism. Vol. 1. Hungary. Ed. Farkas Gábor Kiss. (Megjelenés előtt.)

³ Ld. az 1. táblázatban a 19. és 20. szám alatt.

⁴ Uo. a 8. és 11. szám alatt. A témára legújabban: Kusler Ágnes: Habsburg-propaganda és polgári erények: Lackner Kristóf és az alkalmazott emblematika Sopronban a 17. század elején. Művészettörténeti Értesítő 68 (2019) 1–2. sz. 33–96. Ugyancsak érinti Lackner munkásságának eme területét Serfőző Szabolcs: Habsburg reprezentáció a kora újkori magyarországi szabad királyi városok városházáiban. Urbis: magyar várostörténeti évkönyv, 15. (2021) 275–332., különösen: 298–300., illetve Uő: „A kétfejű sas szárnyainak oltalmában”: A Habsburg uralkodók reprezentációja a kora újkori Sopronban. Soproni Szemle, 74. (2020) 294–344., passim.

kívül három iskoladrámája, és jogi munkái is.⁵ E művek inkább irodalomtörténeti és jogtörténeti szempontból érdekesek. Lackner ugyanakkor készített egy-két olyan művet is, amelyeket a történész is haszonnal forgathat – e művek ugyanis jobban kötődnek a tudós polgármester hivatali munkájához. Ide sorolhatók alkalmi szónoklatai, nemrég felfedezett önéletrajza, illetve legújabban felbukkant munkája, a soproni városi tanács megválasztásáról és Lackner által elképzelt ideális működéséről szóló *Politia*.⁶

1. táblázat. Lackner Kristóf művei időrendi sorrendben

	Mű címe	Megjelenés helye éve (Kéziratnál keletkezés éve, kézirat lelőhelye)	Modern kiadás, fordítás
1.	Theses de Usucapionibus.	Graetii Styriae, 1592.	-
2.	Theses ad Iuris materiam de hereditatibus.	Patavii, 1595.	-
3.	Articuli foederis. [A Soproni Tudós Társaság törvénycikkei.]	1604; OSZK Kézirattár Fol. Lat. 1321. ff. 1–15.; OSZK Fol. Lat. 1643. ff. 66r–94r.	-
4.	Politia.	1609. (első változat); Čaplovičova knižnica C3-137. (A); MNL OL R 314. Városi iratgyűjtemény. 92. tétel Kőszeg (6. d.) No. 1. pp. 1–62. (K) ⁷	-
5.	Oratio exhortatoria [...] anno 1610. Sempronii habita.	1610; OSZK Fol. Lat. 1643. ff. 37–59.	-
6.	Oratio funebris [...] Anno 1611. Sempronii habita.	1611; uo. ff. 1–36.	-
7.	Oratio de laudibus [...] Anno MDCXII. [...] habita.	1612; uo. ff. 98–129.	<i>Grüll Tibor</i> : Lackner Kristóf beszéde Sopron város dicséretéről [1612]. In: Lymbus. Művelődéstörténeti Tár. III. Szerk. Monok István, Petneki Áron. Szeged 1991. 45–97.

⁵ A három iskoladrámát ld. az 1. táblázatban a 9., 10. és 16. szám alatt; a jogi munkákat ld. uo. az 1., 2. és 13. szám alatt.

⁶ Ld. uo. a 5., 6., 7., 18. (szónoklatok), 15. (önéletrajz), 4. (*Politia*).

⁷ A kéziratokra ld. alább.

8.	Coronae Hungariae emblematica descriptio.	Lavingae Suevorum, 1615.	-
9.	Cura regia.	Cassoviae, 1616.	-
10.	Electio trigoniana.	Francofurti, 1617.	Electio trigoniana ... A kísérőtanulmányt írta: Kovács József László. Sopron, 2004. (Faksimile kiadás.)
11.	Florilegus Aegyptiacus.	Kereszturini, 1617.	Florilegus Aegyptiacus in agro Semproniensi. – Maiestatis Hungariae Aquila. Keresztúr, 1617. Közread. Kőszeghy Péter; bev.: Kovács József László. (Bibliotheca Hungarica antiqua XIX–XX.) Budapest, 1988. (Faksimile kiadás.)
12.	Maiestatis Hungariae Aquila.	Kereszturini, 1617.	Ld. uo. (Faksimile kiadás.)
13.	Quaestiones Iustinianee.	Francofurti, 1617.	-
14.	Emblematischer Tugend Spiegel.	Franckfurt, 1618.	-
15.	Vitae Christophori Lackner [...] brevis consignatio.	1618; Esztergomi Főszékes-egyházi Könyvtár (EFK) Hist. VII. a. 5.	Lackner 2008. (ld. 2. jegyz.)
16.	Actus Oeconomicus.	Francofurti, 1619.	-
17.	Epistola ad fundatorem.	1619; Soproni Evangélikus Levéltár 45. VI. B. 240–256.	Németh Sámuel: Mértéktellességi Egyesület Sopronban 1619. Soproni Szemle, 4. (1940) 207–220.
18.	Oratio ad noviter introductum Inspectorem ...	1620; Soproni Evangélikus Levéltár 45. VI. B. 223–228.	Szende Katalin–Grüll Tibor: Lackner Kristóf beszéde Huber Márk iskolafelügyelő beiktatására (1620). In: Soproni Szemle, 45. (1991) 237–241.
19.	Aphorismi politici.	Tubingae, 1625.	-
20.	Galea Martis.	Tubingae, 1625.	-
21.	Salicetum Semproniense.	Viennae Austriae, [1626.]	-

22.	Postscriptum.	1600–1618? (Elveszett) ⁸	-
23.	Leges scholasticae.	1606–1618? (Elveszett) ⁹	-
24.	Fontes Vitae Aeternae.	1618 előtt? (Elveszett) ¹⁰	-

1. kép. Lackner Kristóf rézmetszete Sopronról és címeréről (1610 körül)

⁸ A műre ld. *Lackner* 2008. 116–117., ill. ld. uo. a 162. oldalon a 126. jegyzetet.

⁹ A műre ld. *Lackner* 2008. 118–119. Kovács József László szerint a Lackner által készített iskolai törvények azonosak azzal a *Schull Ordnung*-gal, amelyet Deccard János Kristóf dolgozott át 1718-ban, illetve az eredetileg német szöveget magyarra és latinra is lefordította. Ld. erre *Kovács József László*: *Leges Scholasticae Lacknerianae* avagy a Sopronyi Keresztény Oskoláknak ... ditséretes törvényi (1620–1718). *Soproni Szemle*, 36. (1982) 228–238, 314–326., itt: 228–231., a szabályok szövegét németül és magyar fordításban ld. uo. 231–238, 314–326. A felvetéssel kapcsolatos kételyeinkre ld. *Lackner* 2008. 163. (134. jegyzet.) Kovács József László véleményének ellentmond az is, hogy Haynóczi (Hajnóczy) Dániel egy megjegyzéséből úgy tűnik: a Kovács által kiadott törvényeket valójában Johann Fridelius készítette, és Deccard azokat dolgozta át később. Ld. erre *Németh Sámuel*: A soproni evangélikus líceum tanuló ifjúsága a XVIII. században. *Soproni Szemle*, 11. (1957) 65–78., itt: 76.

¹⁰ A műre ld. *Lackner* 2008. 118–119., ill. ld. uo. a 164. oldalon a 135. jegyzetet.

Ami a *Politiát* (itt: „állam”, „államkormányzat”; „városi polgárság”) illeti, műről tudott a korábbi kutatás is, mivel maga a polgármester többször is említést tett róla. 1612. évi, Sopron város dicséretét célzó beszédében a városi tanács megválasztásával kapcsolatban ezt írja: „Hogy ez a választás hogyan, mikor és hol zajlik, másutt már leírtam a haza és az utókor jövődő hasznára, nehogy bárki is arra a következtetésre jusson, hogy ebben nincs semmiféle rendszer.”¹¹ Az 1610-es években írt önéletrajzában (*Vita*) pedig így válaszolja fel saját írói portréját: „Ha valaki azt kérdezné, mit csinált Lackner hivatali feladatoktól mentes szabad óráiban, az tudja meg, hogy Lackner, ami szabadideje csak volt, azt mind a tudományokra áldozta, és nem múlt el úgy nap otthon, a múzsák között, hogy tudását ne gyarapította volna valami addig ismeretlen dologgal. Ezt lehet látni (I.) a *Politiában*, amelyet hazája érdekében írt. E könyvben le van írva minden egyes tanácsos feladata, továbbá az eddig megtartott gyakorlat az előjárók szabad választásában, valamint más igazságszolgáltatási eljárásokban és szokásokban. Ezt a *Politia* című munkát rendkívül hasznos és gondosan válogatott jogszabályokkal és jogi alaptételekkel világította meg, amelyek úgy a polgár-, mint a büntetőjogi perekben használatosak ugyanott.”¹²

A Lackner emlékére 1714-ben összeállított beszédgyűjtemény, amely a városvezető önéletírását is felhasználta, szintén beszámolt a *Politiáról*, de újdonságot nem hoz, mivel készítője csak kimásolta a *Vita* vonatkozó részét.¹³ Grüll Tibor a beszédgyűjtemény híradása alapján helyesen következtetett arra, hogy a *Politia* lehet az a munka, amelyről Lackner az 1612. évi orációjában említést tett.¹⁴ Ekkor azonban még nem volt ismert maga a mű. Ezért is történhetett meg, hogy Lacknernek egy kéziratos német jogi szöveg-

¹¹ Grüll Tibor fordítása. Az eredeti szöveg: „...quae lectio et electio qualiter, quando et ubi fiat, alibi pro patria in futurum commodum posteritati consignavi, ne putet vel in eo quis nullam observari methodum.” Ld. Grüll 1991. 59. (latin), 84–85. (fordítás).

¹² Saját fordításunk. Az eredeti szöveg: „Porro, si quis quaerat, quae immunitas ab officiis publicis et succisivis postmodum horis Lacknerus hic fecerit, is sciat eum, quantum temporis otiumque habuit, omne id studiis vovisse, nec diem domi in Museo praeterire sivit, quin studiis suis incognitum antehac adiecerit. Quare id ipsum videre est: (I.) in *Politia*, quam pro patria conscripsit, in quo libro officia singulorum consiliariorum sunt descripta, mosque hactenus observatus, tam in libera magistratus electione, quam aliis iuris dicundi modis et consuetudinibus; quae *Politia* utilissimis et selectissimis regulis et axiomatibus iuris est illustrata, tamque in civilibus quam criminalibus causis in foro inibi usitatis.” Az eredeti szöveget és fordításunkat ld. Lackner 2008. 114–115.

¹³ Vesd össze az előző jegyzetben lévő szöveggel az alábbiakat: „*Politia* quam pro patria conscripsit, quo in libro singulorum senatorum et consiliariorum consignata sunt officia, mosque hactenus observatus tam in libera electione magistratus, quam aliis iuris dicundis [!] modis et consuetudinibus: quae *Politia* utilissimis et selectissimis regulis ac axiomatibus iuris est illustrata, tamque in civilibus quam criminalibus causis in foro usitatis.” Ld. Abraham Aegidius Dobner: Dissertatio VI. de Emblematis, quibus B. Lacknerus fidem subditorum regi debitam repraesentare voluit. In: B. Domini Christophori Lackneri, J. U. Doctoris et Consulis quondam Civitatis Semproniensis, vitae curriculum. Ed. Johannes Fridelius. Ratisbonae, 1714. 75–107., itt: 101–102.

¹⁴ Grüll 1991. 85. (41. jegyzet); Grüll Tibor: Lackner Kristóf ismeretlen jogi jegyzetei. Soproni Szemle, 47. (1993) 70–73., itt: 72–73.

hez fűzött jegyzeteiről – amelyeket szintén Grüll talált meg¹⁵ – a polgármester biográfusa, Kovács József László tévesen azt feltételezte, hogy azok megfeleltethetők Lackner szóban forgó munkájának.¹⁶

A megtalált kéziratok

Efféle találgatásokra immár nincsen szükség, mivel kollégánk, Szabó András Péter a mű két kéziratát is felfedezte. Elsőként az alsókubini (Dolný Kubin, Szlovákia) Čaplovičova knižnica kéziratárában talált egy példányt, mégpedig egy jól olvasható, bár hibáktól nem mentes 18. századi másolatot. Ez a változat tartalmazza a szerző nevét, a mű címét, és az elkészülés idejét is, amely a címlap szerint 1609-re esett.¹⁷ Ezzel Grüll Tibor sejtése végleg bizonyosságot nyert, hiszen 1612-ben már valóban hivatkozhatott e művére az akkor még városbíró Lackner.

Felvethető, hogy az Alsókubinban fellelt másolat elkészítése Bél Mátyáshoz (1684–1749), a jeles történész-polihisztorhoz kötődik. Véleményünket két argumentumra alapozzuk. Egyrészt, Lackner fentebb említett önéletrajzát Bél bizonyosan lemásoltatta magának, amelyet aztán idézett is Sopron vármegye leírásában.¹⁸ Ha tehát Bél ténylegesen hozzájutott Lackner egyik kéziratához és másolatot készíttetett róla, logikus azt feltételezni, hogy egy másikról is ő készíttetett saját példányt. Ezt az érvet azonban gyengíti, hogy az alsókubini példány írásképe nem azonos Bél egyik írnokának duktusával sem – legalábbis azokéval, akiket ismerünk –, illetve az is a felvetés ellen szól, hogy a jeles tudós nem idézi a *Politiát* az említett művében. Felhozható azonban, hogy az alsókubini gyűjtemény tartalmaz más, Bél Mátyástól származó, illetve egykor az ő tulajdonában lévő kéziratokat is.¹⁹ A két fenti megfigyelés ugyanakkor voltaképpen „egymást támasztja alá”, így még nem bizonyítják kellőképpen, hogy Bél a másolat készíttetője.

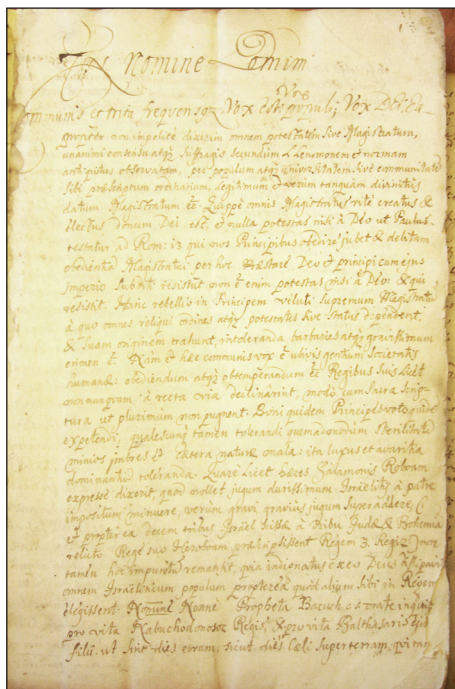
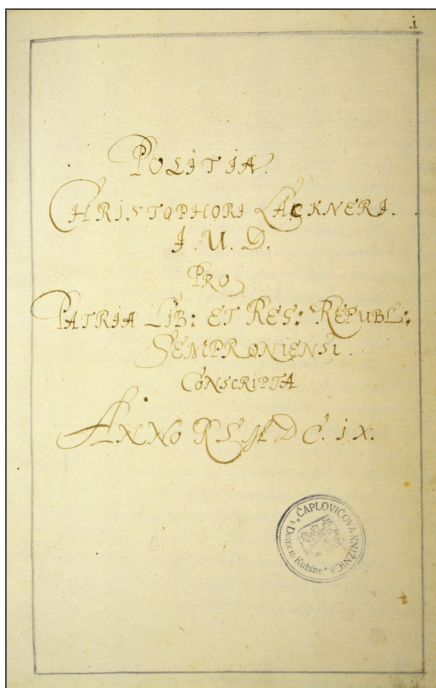
¹⁵ Ld. Grüll 1993.

¹⁶ Vö. Kovács 2004. 164.

¹⁷ „Politia Christophori Lackneri I. U. D. pro patria libera et regia republica Semproniensi conscripta Anno R. S. MDCIX.” Kézirat, Čaplovičova knižnica C3-137. (Továbbiakban: A.) Ld. még a 2. képet!

¹⁸ Lackner önéletrajzának fent említett (egyedülként fennmaradt) példánya bizonyosan Bél részére készült, amit bizonyít egyrészt, hogy Bél egyik másolója készítette, másrészt pedig, hogy a példány Bél kéziratosságot hagyatékában maradt fenn. Ld. [Lackner Kristóf:] Vitae Christophori Lackneri I. U. D. Hominis, brevis consignatio. Kézirat, Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár (EFK) Hist. VII. a. 5. A kéziraatra ld. Tóth Gergely: Előre megírt emlékezet: Lackner Kristóf különös önéletrajza. In: Lackner 2008. 7–35., itt: 10., et passim, illetve uo. 71. A Vitát lemásoló írnok készítette Bél részére Sopron vármegye leírásának egyik legkésőbbi példányát is (lelőhelye: EFK Hist. I. zz.). A kéziraatra még ld. Tóth Gergely: Sopron vármegye – Bevezetés. In: Matthias Bel: Notitia Hungariae novae historico-geographica... Comitatum ineditorum Tomus II. in quo continentur ... Comitatus Soproniensis, Castriferrei, Szaladiensis et Veszprimiensis. Edendo operi praefuit et praefatus est Gregorius Tóth; textum recensuerunt notisque instruxerunt Bernadett Benei (et al.) Budapestini, 2012. 26–27.

¹⁹ Ld. pl. [Matthias Bel:] Historia Comitatus Szaboltsensis. (Autográf Bél-kézirat!) Čaplovičova knižnica C3-157a.

A *Politia* másik megtalált példánya az Országos Levéltár anyagából került elő, a Mohács utáni (R) szekció mesterségesen létrehozott városi iratgyűjteményéből.²⁰ A másolatnak nincs címe, sem szerzőségi adata, és készítőjéről sem tudunk semmit: csak annyit lehet megállapítani, hogy vélhetőleg 17. századi kézről van szó. Az is kérdéses, hogy miért osztották be Kőszeg városa iratai közé, tehát hogy volt-e ennek valami alapja (pl. az irat készítője, vagy a kézirat eredeti helye tekintetében).

Vagyis rövid időn belül két példány is előkerült Szabó András Péter jóvoltából, ráadásul a mű két szövegváltozata. A variánsok sajátosságai, illetve egymáshoz való viszonyuk a mű keletkezésére is vet némi fényt – de legalább ennyi bizonytalanságot is okoz. A továbbiakban tehát összevetjük a két kéziratot, s megkíséreljük megállapítani, hogy hol helyezhetők el a mű szöveghagyományában.

²⁰ MNL OL R 314. Városi iratgyűjtemény. 92. tétel Kőszeg (6. d.) No. 1. pp. 1–62. (Továbbiakban: **K**). Ld. még a 3. képet! Megjegyzendő, hogy a kézirat egy főleg 17. századi anyagokat tartalmazó kolligátum része, amelyben Kőszegre és Sopronra vonatkozó források mellett jócskán vannak erdélyi vonatkozású anyagok is. Kőszeghez való besorolása tehát meglehetősen önkényes. A kolligátum csak 1978-ban került be a levéltárba, a 62/1978. iktatászámon. (Köszönöm Szabó András Péternek, hogy a kézirastra vonatkozó észrevételeit megosztotta velem.)

A két példány egymáshoz való viszonya és a mű feltételezett szöveg hagyománya

Mindkét fennmaradt példány másolat, de nem ugyanarról a kéziratról készültek, és nem is egymásról készültek.²¹ Az alsókubini példányt (az alább látható családfán: **A**) egy korábbi, elveszett fogalmazványról (családfán: *a*) másolták, amely fogalmazvány szerkezetében már teljes volt, mivel a Lackner által elképzelt ideális városi szenátus minden tagját tartalmazta – egy, talán véletlenül kimaradt tanácsost leszámítva. A mű elején ugyanis található egy felsorolás – tulajdonképpen egy tartalomjegyzék –, ahol Lackner megadja a tanácsosok fiktív nevét és rangjukat, ha van: a továbbiakban e tanácsosok neve és rangja képezi a fejezetek címeit.²² Ebből a listából tudható, hogy az **A** szövege tartalmazza a listában utolsóként említett tanácsstagról szóló szakaszt is. Ám e változatban még egy kivétellel²³ nem szerepeltek kigyűjtött jogszabályok az egyes tisztviselők, illetve tanácsstagok feladataihoz rendelve.

A jobb híján kőszeginek nevezett másolatban (**K**) már jelentős többletek vannak, így jogszabályok is szerepelnek több helyütt, sőt olyan jogi természetű fejtegetések is, amelyeket az alsókubini példányban hiába keresnénk.²⁴ A többletek egészen bizonyosan Lacknertől erednek, aki láthatóan sok ponton tovább írja, tovább gondolja saját munkáját. Erre szép példa, hogy a **K**-ban a katonai tisztségviselők választásánál van egy mondat, amely az **A**-ban még nem szerepel. Így szól: „Felix namque magistratus, qui tempore pacis de bello cogitat” („Boldog az a városvezetés, amely béke idején a háborúról gondolkodik”). A mondat csak megtöri a gondolatmenetet, tehát nem másolói kihagyásról van szó, hanem utólagos betoldásról.²⁵ Ennek pedig aligha lehet más a szerzője, mint Lackner

²¹ Hogy nem egymásról készültek, és nem ugyanarról a kéziratról készültek, azt a két kézirat közötti, alább tárgyalandó számos különbség mellett az alábbi szemléletes példával tudjuk illusztrálni. Egy helyen az alsókubini változat (**A**) készítője nem tudott kibetűzni egy szót az általa másolt eredeti kéziratban, ezért a szót kipontozta: („... phalange”). Ld. **A** p. 13. A kőszegi példány (**K**) készítőjének azonban semmi gondot nem okozott a szó kiolvasása („calicum phalange”). Ld. **K** 7. Világos tehát, hogy más-más eredeti volt előtűk, illetve az is, hogy nem készülhettek egymásról. A szöveg egyébként itt arról szól, hogy a polgármester a megválasztása után „illendő köszönettel és egy seregnyi kupával látja vendégül” a hozzá érkezőket a saját házában („eos debita gratiarum actione atque calicum phalange excipit”).

²² A felsorolást ld. **A** p. 17. Még ld. alább a 4. képet! A kifejtésben nem szereplő „Tobias Lucanus” nem az utolsó tanácsstag a listában, így elképzelhető, hogy Lackner hagyta ki véletlenül a műből – de az is lehet, hogy a másoló hibázott. A megnevezett tisztviselőket ld. még alább a 2. táblázatban.

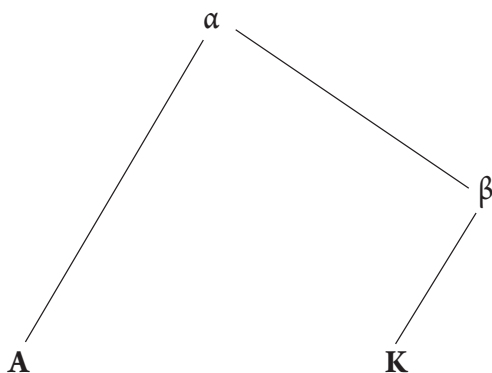
²³ Az egyik tanácsos, Alexander Africanus fejezetében a végrendeletek kapcsán Lackner már ebben a változatban is hosszan tárgyalja a fellebbezési fórummal, azaz a tárnoki székkel kapcsolatos törvénycikkeket és státútumokat (ld. **A** pp. 39–45).

²⁴ Jelentősebb többletek a **K**-ban: jogszabálygyűjtemény a végrendeletek kapcsán: **K** pp. 27–30, az elején hangsúlyosan: „Sequantur huc pertinentes regulae iuris” (nem szerepel az **A**-ban, ld. **A** p. 39.); fejtegetés, illetve jogszabálygyűjtemény a szerződések típusairól: **K** pp. 37–45. (**A**-ban nincs, ld. **A** p. 46.); fejtegetés és jogszabálygyűjtemény a bűntettek típusairól: **K** pp. 46–58. (**A**-ban nincs, ld. **A** pp. 46–47.); kánonjogi jogszabályok: **K** pp. 60–62. (Nincs benne az **A**-ban, ld. **A** p. 53.).

²⁵ A szövegrész: „Secundus labor est, ut officia militaria, quae tempore necessitatis exiguntur, et per omnia requiruntur, distribuantur (et hic fit paulo post certo ad eum praefixo die). Felix namque magistratus, qui tempore pacis de bello cogitat. Catalogus horum extat in domo senatoria vel curia, ubi videre est, qui ex

Kristóf, aki önéletrajza szerint 1613-ban egyebek mellett ezt a szentenciát íratta ki Sopronban az Előkapura.²⁶

A fentiekből következik, hogy a **K** példány már egy másik, szintén elveszett kézirat-ról készült (családfán: β). Lackner ebben a kéziratban (β) tehát tovább dolgozott a művén – a fenti adat alapján vélhetően 1613 után. Ám a másolat a fiktív Petrus Romanusnál, a kánonjog szakértőjénél véget ér – holott az említett felsorolásból, amely e kéziratban is szerepel,²⁷ tudjuk, hogy ezután még következett volna négy tanácsos és a jegyző, s ezek az **A** kéziratban szerepelnek is. Úgy gondolom ezért, hogy Lackner valamiért nem tudta vagy nem akarta befejezni a mű átdolgozását, kibővítését, s ezért ér véget hamarabb a **K** kézirat. Az bizonyos: nem arról van szó, hogy csonka lenne ez a példány – vagy legalábbis a rendelkezésünkre álló másolat –, mivel az utolsó lap alsó része üres.

1. ábra: a *Politia* kéziratainak feltételezett családfája

A mű keletkezéséről tehát jelenlegi tudásunk szerint a következők állapíthatók meg. Az első változatot (α) Lackner 1609-ben vetette papírra (ahogyan az **A** címében szerepel), amikor már a rangban második legnagyobb városi tisztséget, a városbírói hivatalt töltötte be. Ekkor már kidolgozta az összes tisztviselő feladatköreit (ez a szöveg elején lévő felsorolásból tudható), de még csak egy fejezethez írt kis jogszabálygyűjteményt. Később újra nekifogott a műnek, s egy új kéziratot kezdve (β) – de a korábban elkészült részeket az

civibus sufficientes, superstites vel mortui fuerint, quive in illorum locum substituendi sint.” (A kurzívval jelzett részek csak a **K** kéziratban vannak meg!) Magyar fordításban: „A második munka, hogy szétosztják a katonai tisztségeket, amelyek szükség idején kellenek, s minden tekintetben megkívántatnak. *Boldog ugyanis az a városvezetés, amely béke idején a háborúról gondolkodik.* Ezek [tehát a katonai tisztségek – T. G.] katalógusa megvan a városházán *avagy a kúriában*, amelyben látni lehet, hogy a polgárok közül ki áll rendelkezésre, ki van életben és ki halott, vagy hogy kiket kell a helyükre kinevezni.” (A *Politiából* származó részleteket mi fordítottuk – T. G.) Ld. **A** p. 23., **K** p. 15.

²⁶ Lackner 2008. 124–125. (XXXI. fejezet.) A Lackner által elhelyezett jelmondatra, illetve előképeire és lehetséges mintáira legújabban ld. Kusler 2019. 63–64.

²⁷ A tisztviselők felsorolását a **K** kéziratban ld. pp. 9–10. Még ld. alább az 5. képet és a 2. táblázatot!

előző változatból (α) átmásolva – az egyes tisztségek közül többhöz is jogi aforizmákat, illetve jogszabályokat írt, illetve más módon is bővítette a kéziratot.²⁸ Lehet, hogy ez az átdolgozás, vagy annak egy része már 1618-ra elkészült, mivel az eddig az évig vezetett önéletrajzában a *Politiával* kapcsolatban már hangsúlyosan említi ezeket a „jogszabályokat és jogi alaptételeket”, amelyekkel „megvilágította mondandóját”.²⁹ E két, Lackner által készített változat (α, β) elveszett, de készült róluk egy-egy másolat: a **K** talán még a 17., míg az **A** bizonyosan a 18. században.³⁰

Valóság és fikció: Lackner művének tartalma

A *Politiában* Lackner Kristóf elsőként leírta a soproni magisztrátus megválasztásának módját,³¹ majd a soproni polgármester, városbíró, három alsóbb tisztségviselő – egyben tanácsos –, valamint a további belső tanácsosok és a jegyző feladatköreit (ld. a 2. táblá-

²⁸ Az 1609-ben elkészült α szövegében (amelyről az **A** készült) bizonyos részeket Lackner még nem dolgozott ki. Egy helyen még csak jelezte, hogy hol kell megkeresnie – az olvasónak, vagy inkább neki, a szerzőnek – bizonyos jogszabályokat: „Quas vide fusius in Tit. de diversis regulis iuris.” **A** p. 39. A „Tit. de diversis regulis iuris” alatt több könyv is szóba jöhet, pl. Jean Crespin és Giulio Pace *Institutiones*-kiadása (*Imp. caes. Justiniani institutionum libri IIII*. Genf, 1597.). A **K**-ban az idézett mondat helyén már terjedelmes jogszabálygyűjtemény van (**K** pp. 27–30.). Hasonlót láthatunk egy másik helyen, ahol az 1609. évi első változatban még csak utalás van arra, hol vannak a kiírandó jogszabályok (**A** p. 53.), míg a későbbi verzióban már ki is írta őket a szerző (**K** pp. 60–62.).

²⁹ Fentebb már idéztük ezt a részletet. Ld. a 12. jegyzetet. Habár Lackner műveinek listája az önéletrajz ama részében szerepel, amelyet a szerző nagyrészt 1613-ban foglalt írásba, a lista keletkezése későbbi, mivel a művek 1618-ig szerepelnek benne. Vagyis Lackner később állította össze a listát, de 1618-nál nem később, mert a művet és saját pályája megőrkítését eddig az időpontig vitte el. A datálásra még ld. *Tóth G.* 2008. 13. Egyébként az is árulkodó, hogy 1618-nál későbbi művei (pl. az 1619-es *Actus Oeconomicus*) nem szerepelnek a listában.

³⁰ Elképzelhető lenne az is, hogy az **A** készítője kihagyásokkal másolta le az eredetit, míg a **K** készítője pontosan követte a saját kéziratát, csak nem fejezte be (vagy az eredeti volt csonka). Az eredeti szövegek ismeretének hiányában ugyan nehéz bármit is biztosan állítani, mégis kizárható szerintem, hogy az **A** készítője kihagyott volna részeket, s ez okozná a **K** többleteit. Látható ugyanis több helyen, hogy a **K** szövegében *át van dolgozva* egy-egy rész, így a különbség nem egyszerű kihagyásból adódik. Erre egy kisebb példát mutatunk. Az **A** szövegben eképpen vezeti be a szerző a kínvallatásról szóló részt: „Hisce adiiciendum duximus materiam criminalem de torturis. Requisitum itaque necessarium est scire, quid sit tortura, numquid licita, qui possint torqueri, quando et pro quibus delictis, et qualiter debeant tormenta adhiberi.” **A** p. 47. A **K**-ban azonban van egy nagy betoldás a kínvallatások leírása előtt a bűntények fajtáiról, ezért Lacknernek új átkötést kellett írnia a kínvallatásról szóló rész elé: „Finito gratia Dei hoc tractatu de delictis sive criminalibus causis, reliquum est id non praeterea praeterire, in quo meritum causae, vel fundamentum criminalium causarum est positum, nempe tractatum de tortura, quomodo, quando, licite et impune ad eam deveniendum sit. [...] Requisitum itaque necessarium est scire de tortura, numquid licita” stb. (a folytatás megegyezik az **A**-val.) Ld. **K** p. 58. Ebből világos: nem arról van szó, hogy az **A** készítője kihagyta volna a bűntényekről szóló részt, és önhatalmulag átírta volna a kínvallatásról szóló szakasz bevezetőjét (ami gyakorlatilag kizárható), hanem ő még egy korábbi, rövidebb verziót másolt, amit aztán Lackner bővített és módosított. (Két ehhez hasonló példát hoztam a 28. jegyzetben is.)

³¹ A bíró, a polgármester és a belső tanács tagjainak megválasztásáról ír. Ld. **A** pp. 9–14, 16–17. (ld. a 40. jegyzetet!); **K** pp. 5–9.

zatot!). Művében ugyanakkor keveredik a valós helyzet rögzítése egy általa kívánatosnak tartott, fiktív városi tanács képével - ahogy a tanácsosoknak is fiktív, ugyanakkor „beszélő” nevük van.³² A két világ - a valódi és az elképzelt - sajátosan keveredik egymással. Valósnak tekinthető a választás leírása, s valós tisztség volt a polgármester (1),³³ a városbíró (2) és a jegyző (15). De már e három tisztviselő (illetve a jegyző esetében: fizetett alkalmazott) esetében is kérdéses, hogy a Lackner által írtak mennyiben felelnek meg a tényleges gyakorlatnak. A polgármesternek például meglehetősen szűkre szabta meg a feladatköreit, míg a bírónak éppen ellenkezőleg, s egyebek mellett olyan kötelezettségeket is rá osztott, amelyeket más források egyelőre nem erősítenek meg: például a császári katonaság beszállásolását vagy a tizedszedést.³⁴ Másfelől viszont Lackner elég alaposan – és a jelek szerint több ponton is hitelesen – mutatja be a városbíró által vezetett, tanácsagokból álló városi bíróság, illetve a polgármester elnökletével ülésező tanácsi bíróság közti viszonyt és feladatmegosztást – ami persze nem csoda, tekintve, hogy a mű írásakor városbíró volt. Így például azt az állítását, hogy a városbíró a problémásabb eseteket átengedhette a tanácsi bíróságnak, egyéb források is megerősítik.³⁵ Kérdéses a hitelessége ugyanakkor ama kijelentésének, miszerint a városbíró nem tárgyalhat végrendeleti ügyeket, csak ha a tanács ilyeneket bíz rá.³⁶ Végül a jegyző teendőit illetően szintén több olyan

³² Sokszor uralkodóneveket kapnak, az adott ország mellékneves alakjával (Rudolphus Germanus, Carolus Hispanus stb.), de nem szükséges magyaráznunk a „Marcus Venetus” (5) és a kánonjoggal foglalkozó „Petrus Romanus” (9) neveket sem. (A zárójeles számok a 2. táblázatban lévő sorszámra utalnak.) Néhány további név háttére azonban további kutatást igényel.

³³ A zárójeles számok itt is a 2. táblázatban lévő sorszámra utalnak.

³⁴ A feladatkörök ismertetését ld. a 2. táblázatban (1, 2)!

³⁵ Lackner az alábbi módon indítja a városbíró feladatairól szóló részt: „Iudex, secundus a magistro civium, primum suffragium obtinet, et maximum laborem in praetoriis decisionibus, in *Verhörung der Parteien*, (A: in verherun der Parteÿ [!]; K: in vehörung der Parten [!]) impendit, circa sextam (K add. horam) nempe mane et duodecima (K duodecimam) pomeridiana hora, ubi pro negotii qualitate, vel solus ipse, vel sibi adiunctis duobus aut tribus senatoribus, causas iudiciarias discutere solet. Negotium vero si adeo arduum fuerit, nec ipse in se recipere voluerit, commode id ipsum ad senatum transmittere poterit.” („A bíró a második a polgármester után, övé az első szavazat; a legnagyobb munkát a bírói döntésekkel, a *felek kihallgatásával* végzi, reggel hat óra és déli tizenkét óra körül [feltehetőleg eme időpontok között – T. G.], amikor is az ügy milyenségétől függően vagy egyedül, vagy két-három tanácsagot maga mellé véve szokta megvitatni a törvényszéki ügyeket. Ha pedig az ügy túl nehéz, és nem akarja magára vállalni, kényelmesen átküldheti azt a tanácshoz.”) Ld. A pp. 15–16., K p. 11. Lackner fenti szavait egyéb források is alátámasztják, de az általa írt további részleteket még meg kell vizsgálni. A városi és a tanácsi bíróságról, azok egymáshoz való viszonyáról a közelmúltban Németh János írt fontos elemzést; ő hivatkozik arra az 1525. évi községi határozatra is, miszerint a városbíró átküldhette a nehezebb ügyeket a városi tanácsnak. Ld. *Németh János*: Balthasar Fatiga feljegyzései könyve: Bevezető. In: Balthasar Fatiga feljegyzései könyve – Das Gedenkbuch von Balthasar Fatiga. 1596–1608. Közread. Németh János. Sopron, 2020. 7–59, különösen 17–31. (Az 1525. évi rendeletre ld. uo. 20.)

³⁶ „Testamentarias causas (K testamentarias caussas) nullatenus valet discutere, nisi per senatum tales illi (K illi tales) causae fuerint (K fuerint causae) commissae.” A p. 19., K p. 12. A városi és tanácsi bíróságról írva Németh János úgy fogalmaz, hogy a bíró által vezetett „városi bíróság volt a békés megegyezések és szerződéskötések ... elsődleges bírósági fóruma, amelyhez a lakók a bíróságon kívüli megegyezések sikertelensége esetén fordulhattak”. *Németh* 2020. 19. Ebbe beletartozhattak elvileg a végrendeletekkel

állítás van Lacknernek, amelyet kétkedéssel kell fogadnunk (pl. a jogi axiómák memoralizálása, vagy a város kiváltságainak felkutatása a törvénykönyvekben).³⁷

2. táblázat. Soproni városi tisztviselők és Lackner által megszabott feladataik a *Politiában*³⁸

	Tisztviselő	feladatai
1	Rudolphus Germanus Polgármester (consul)	kapuk felügyelete (külvárosokban, falvakban is), szabja meg a tanácsstagok feladatait; telekkönyv vezetése ³⁹ (A pp. 14–15., ⁴⁰ [!] ⁴¹ 17–19., K pp. 10–11.)
2	Carolus Hispanus városbíró (iudex seu praetor)	fő feladata a bírászkodás; kisebb ügyekben egyedül, vagy két-három tanácsstaggal együtt dönt, a súlyosabb ügyeket a tanács elé terjesztheti (A pp. 15–16. ⁴¹ [!], K p. 11.) ellenőrízze a mézszárszékeket, fogadókat, pékeket, kézműveseket, kereskedőket (általuk használt súlyokat), vásárokat (A pp. 20–21., K pp. 12–13.); háború idején vegyen részt a külváros védelmében; ő gyűjtse be a tizedet is (A pp. 21–22., K pp. 13–14.). Császári katonaság beszállását ő intézi (A p. 22., K p. 14.) halálraítéltek ingósága az övé, de ellátásukról ő gondoskodik a kivégzésig; a kivégzést ő vezényelje le (A pp. 22–23., K p. 14.)
3	Sigismundus Polonus Kincstárnok (Quaestor, praefectus aerarii)	élelmiszerről való gondoskodás, gabonakészlet felügyelete, kézimalmok rendben tartása, gondoskodás sőről, épületfáról, tűzoltásra való vízről, létrákról és egyéb tűzoltó felszerelésről; egyéb feladatai: felügyelje a tégl- és mészégetést, halastavakat, gondoskodik a gabona begyűjtéséről, kaszálókról; ezért a munkájáért fizetséget kap: 40 forint és napidíj természetben; lőporról, ágyúkról, bástyák és falak állapotáról is gondoskodik; országgyűlési követségek utazását intézze (A pp. 23–25, K pp. 15–18.)

kapcsolatos ügyek is, bár ezt Németh nem hozza példaként. Goda Károly szerint a bíróhoz igen gyakran fordultak örökösödési és hagyatéki ügyekben. Ld. *Goda Károly*: A városi igazgatás szerkezete Sopronban a középkor végén. Soproni Szemle, 61. (2007) 255–271., itt: 269.

³⁷ Ld. a 2. táblázatot. (15.) A városi jegyző tényleges feladataira ld. *Goda* 2007. 262.

³⁸ E helyütt csak vázlatosan, saját szavainkkal közöljük az egyes tisztviselők, tanácsstagok Lackner által megszabott feladatait.

³⁹ „...librum generalem universorum bonorum immobilium conficere (K conferre) curet...” A p. 18., K p. 10.

⁴⁰ Az A-ban van egy súlyos hiba: a polgármester és a bíró feladatköréit tartalmazó részből (a „secundum iuramentum” és a „civile extendat” kifejezések közötti helyről; ld. A p. 19.) egy szövegrész („depositisque deponendis in se recipere paratus sit ... talerum seu joachimicum”) előrébb sorolódott, a tisztviselők választásáról szóló részbe. Ld. A pp. 14–16. (Ez a rész hiányzik a 19. oldalon a két kifejezés közötti helyen!) A szövegrészt a valódi szövegkörnyezetében ld. K pp. 11–12. Az történhetett, hogy az A készítője által másolt kéziratban (a) egy levél rossz helyre került, s a másoló figyelmetlensége miatt hibás elrendezésben szerepel az A-ban is.

⁴¹ Ld. az előző jegyzetet.

4	Henricus Gallus Felügyelő (inspector)	az egyházak, iskolák jövedelmeit, pénzügyeit felügyelje (A p. 26., K p. 18.). A városi hangszere és énekes zenét ösztönözze, fejlessze (A p. 27., K p. 18.). Az ispotályokat felügyelje, a szegényeknek alamizsna- és ruhaosztásról gondoskodjon (A pp. 26–27., K pp. 18–19.).
5	Marcus Venetus „Rendőrfőnök” (praefectus vigilum)	rendfenntartás, kapuőrök felügyelete; az ágyúmester neki tesz jelentést; vásárok idején, és katonaság beszállásakor segítsen a bírónak; szükség idején a kapitányi tisztséget tölti be; kardviselés joga megilleti, mint a polgármestert és a bírót (A pp. 27–29., K pp. 19–21.)
6	Alexander Africanus belső tanácsos (senator)	jogtudós (<i>iuris peritus</i>): a végrendeletek szakértője. Kitérő a végrendeletekről, tárnoki cikkelyekről (A pp. 29–45., K pp. 21–37., K többlete: jogszabálygyűjtemény: uo. pp. 27–30.)
7	Iacobus Isolanus belső tanácsos (senator)	jogtanácsos (<i>iuris consultus</i>), a bírót segíti munkájában; az ő területe az (adásvételi, hitel-, illetve bérleti) szerződések (A pp. 45–46., K pp. 37–45., K többlete: fejtegetés, illetve jogszabálygyűjtemény a szerződésekről, uo. pp. 37–45.)
8	Christophorus Noribergensis belső tanácsos (senator)	A harmadik jogtudós (<i>iuris peritus</i>); a büntetőügy szakértője; kitérő a bűncselekményekről, kínvallatásokról (A pp. 46–53., K pp. 45–60., K többlete: fejtegetés és jogszabálygyűjtemény a büntettek típusairól: uo. pp. 46–58.)
9	Petrus Romanus belső tanácsos (senator)	A negyedik jogtudós; a kánonjog szakértője (A pp. 53., K pp. 60–62., K többlete: kánonjogi jogszabályok: uo. pp. 60–62.)
10	Paulus Budensis belső tanácsos (senator)	Az ő feladata, hogy a városigazgatást politikai aforizmákkal „világítsa meg” (A pp. 54–55.) ⁴²
11	Franciscus Patavinus belső tanácsos (senator)	A lakomák, ruházat őre, aki arra ügyel, hogy ne legyen túl nagy fényűzés; Lackner szerint Nürnberg város szabályzata jó minta lehet (A p. 55). ⁴³ Javaslatok a soproniak ruházatának szabályozására (A pp. 56–59.)
12	Tobias Lucanus	hiányzik (csak a felsorolásban szerepel a 17. [A] illetve a 9. [K] oldalon)

⁴² A K kéziratban a Petrus Romanus utáni rész hiányzik. Ld. fentebb.

⁴³ A 16. század kezdetétől a 17. század közepéig hét nürnbergi ruharendelet maradt ránk; több közülük nyomtatásban is megjelent (1568-ban, 1583-ban és 1618-ban). Ld. *Jutta Zander-Seidel: Kleidergesetzgebung und städtische Ordnung: Inhalte, Überwachung und Akzeptanz frühneuzeitlicher Kleiderordnungen. Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums, Nürnberg, 1993, 176–188., különösen 176–177. et passim.* (Köszönöm Szabó András Péternek, hogy felhívta a figyelmem erre a tanulmányra.) Lackner tehát valóban hivatkozhatott erre a régóta formálódó, fejlődő városi szabályozásra.

13	Iohannes Senensis belső tanácsos (senator)	A rokonsági fok megállapításának szakértője, a végrendeletek, gyámügyek, bírósági tanúvallomások miatt (A pp. 59–61.)
14	Wolfgangus Pisanus belső tanácsos (senator)	a hadügyekben jártas legyen; a hadügyért felel, s e célból választékos aforizmákat gyűjt, amelyek a témához tartoznak (A p. 61.)
15	Henricus Fabricius jegyző (notarius)	A városi tanács jegyzőkönyvét vezesse; az országgyűlési végzéseket is olvassa; kutasson jogok, kiváltságok után; a vármegyegyűlésen hozott döntéseket is jegyezze fel; tized összeírásában segédkezzen; vezesse az árvakönyvet (<i>librum orphanorum</i>); tanulmányozza a levéltári aktákat; tanulmányozza, sőt memorizálja a jogi axiómákat, jogszabályokat. (A pp. 62–63.)

A polgármester, bíró és jegyző még értelmezhető, létező titulusok, itt van helye a valós helyzettel való összevetésnek. A további tisztségek azonban – amelyeket Lackner szerint a tanácstagok látnak el – még nagyobb nehézség elé állítják a kutatót. Igen problémás a „kincstárnok” (*Quaestor, praefectus aerarii*) tisztség (3), amely a neve alapján a kamarásnak feleltethető meg, sőt, Lackner a fejezet végén annak is nevezi,⁴⁴ de éppen a kamarás legfontosabb teendőjét, azaz a bevételek és kiadások elszámolását nem említi – sok egyebet viszont igen.⁴⁵ Szintén gondot okoz a „felügyelő” (*inspector*) tisztség (4), amely a leírás szerint némileg a templomatyai tisztséggel mutat hasonlóságot, ám az utóbbi a valóságban nem egy személyben látta el a templomok felügyeletét, hanem mindenegyiknek külön „atyja” volt, továbbá nem tartoztak hozzájuk az iskolák és ispotályok – ahogyan azt Lacknernél olvassuk.⁴⁶ Valóban volt felügyelője (*inspector*) ugyanakkor a soproni gimnáziumnak – Lackner innen vehette a tisztség ötletét is⁴⁷ –, ám az iskolafelügyelőnek szintén nem volt ilyen kiterjedt jogköre, és nem is volt tanácstag. Végül a „rendőrfőnök” (*praefectus vigilum*) tisztsége (5) ugyancsak nehezen egyeztethető össze a forrásokkal:⁴⁸

⁴⁴ „Haec sunt, quae praecipue quaestori sive camerario incumbunt...” A p. 25.; K p. 18.

⁴⁵ A Lackner által leírt tisztség feladatait ld. a 2. táblázatban (3). A kamarási tisztségre ld. Goda 2007. 266.

⁴⁶ Ld. a 2. táblázatot (4), illetve Goda 2007. 267. Az 1533 és 1554 közötti bírósági jegyzőkönyvek alapján a soproni tisztségviselők közül többen betöltöttek templomatyai avagy templomgondoki tisztséget is; de mindig egy adott templom gondnokaiként tűnnek fel. Ld. erre Tirnitz József–Szakács Anita: Sopron város tanácsa bírósági jegyzőkönyveinek regesztái I. 1533–1554. Sopron, 1996. 82–92. További példák: Goda Károly: A város élén. Sopron polgármesterei a 15–16. század fordulóján. Soproni Szemle, 58. (2004) 308–328., passim.

⁴⁷ Emlékeztet: Lackner beszédet is írt Huber Márk iskolafelügyelői (*inspector Gymnasii*) beiktatására. Ld. Szende–Grüll 1991. (Még ld. az 1. táblázatban a 18. tételt.) Habár a beszéd keletkezése (1620) későbbi, mint a *Politia* elkészítése (első változat: 1609), az iskolafelügyelői tisztség a jelek szerint már korábban is létezett Sopronban. Ld. Szende–Grüll 1991. 237.

⁴⁸ Ilyen nevű tisztségviselő nem fordul elő soproni kútfőkben – csak Lackner egyik iskoladrámájában, nyilván nem véletlenül. Ld. Angyal Endre: Lackner Kristóf és a barokk humanizmus kezdetei. Soproni Szemle, 8. (1944) 1–18., itt: 6.

jobbágyfalvakon keresztül a bíraskodásig, s minthogy a közkeletű mondás szerint „ha sokak ügyelnek rá, eltévelyeg a bárány” (azaz sok bába közt elvész a gyerek), szerinte célszerű lenne a feladatok megosztása, mivel így probléma esetén a tanácsstagok jobban számon kérhetők lennének⁵¹ – ami nyilván azt eredményezné, hogy nagyobb gondossággal vezetnék a rájuk bízott ügyeket. Vagyis itt Lackner végeredményben egy nagyon üdvös célt tűzött ki: a városigazgatás szakszerűsítését, a feladatkörök pontos kijelölését, illetve új, egyetlen területre specializált tisztségek létrehozását. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ez a folyamat a 16. században egyébként is megindult a városi magisztrátusban,⁵² vagyis szerzőnk már egy létező „trendet” gondolt tovább, sokszor egészen különleges módon.

A folytatásban is Lackner elképzelései érvényesülnek, ha lehet, még nyilvánvalóbban. Négy belső tanácsosnak (6–9) jogtanácsosi, jogtudósi szerepet oszt ki (végrendeletek, szerződések, büntetőügyek és kánonjog területén), az ötödik (13) pedig a polgárok közötti rokonsági fok megállapításáért felelne szerzőnk elképzelései szerint (ami a végrendeletek, gyámügyek, bírósági tanúvallomások miatt volt fontos). Arról viszont nincs tudomásunk, hogy ez a valóságban is így működött volna – gondolva itt elsősorban a „jogtanácsosi” feladatkörökre –c, és nem is képzelhető el. A bírósági jegyzőkönyvekből és egyéb iratokból ugyanakkor kiderül, hogy a szerződések, valamint a gyámügyekkel, végrendeletekkel kapcsolatos pereskedések és általában az örökösödési perek valóban fontos részét képezték a városbíró és a tanács bíraskodási munkájának, ahogy a büntetőügyek is, bár jóval kisebb mértékben.⁵³ Emellett a város a kegyura volt a város egyházi intézményeinek,⁵⁴ így emiatt lehetett szükség a kánonjogban jártas tanácstagra is. Lackner tehát valós problémákat, valós feladatokat érintett: azt szerette volna, ha a tanácsstagok felkészültebben vesznek részt a bíraskodásban, és speciális tudásukkal jobban segítik a bíró és a tanács munkáját (mint említettük, a tanácsstagok a városi és a tanácsbíró munkájában is részt vettek).

Nagyon jellemző az is, hogy Lackner két tanácsnoknak azt adja külön feladatként, hogy politikai aforizmákat alkossanak, illetve gyűjtsenek, amelyekkel elősegíthetik a város kormányzását. Ezek szerint „Paulus Budensisnek” (10) a politikai aforizmák alkotása vagy inkább gyűjtése lett volna a feladata, míg „Wolfgangus Pisanusnak” (14) a katonai

⁵¹ Ld. „...quia in diverbium abiit (K obiit), et experientia partim id docet, ut multorum qualis qualis [!] cura ovicula erret; eapropter cuncta ita distribuenda sunt, ut ... quo quaevis bono ordine regantur (K reguntur), singulis individuís singula ornamenta sive officia concredita atque commendata sunt, ut si in uno (uno A om.) loco detrimenti quid respublica acceperit, ne inter omnes nemo fecisse videatur, sed ratio a quovis ratione officii sibi demandati principaliter exigí queat.” A p. 8., K pp. 4–5.

⁵² Ld. erre *Goda* 2007. 268–271.

⁵³ Ld. erre *Blazovich László*: A városkönyvek és a soproni Gerichtsbuch. In: Gerichtsbuch – Bírósági Könyv 1423–1531. Ediert von Jenő Házi–János Németh. Sopron, 2005. (Sopron város történeti forrásai. A sorozat, 2. kötet.) 33–46., itt: 42–46.; *Goda Károly*: A Feljegyzési könyv szerepe Sopron város igazgatásának történetében. In: Mollay Károly–Goda Károly: Gedenkbuch / Feljegyzési könyv (1492–1543). (Sopron város történeti forrásai. A sorozat, 3. kötet.) Sopron, 2006. 30–31.; *Goda* 2007. 269.; *Németh* 2020. 19–20. et passim.

⁵⁴ Ld. *Blazovich* 2005. 42.; *Goda* 2007. 269–270.

bölcsességek, szentenciák kigyűjtése.⁵⁵ A tudós városbíró ezzel az ötletével egyrészt a késő-humanista aforizma-alkotást célozza meg, másrészt a korszakban ugyancsak népszerű excerpálás, azaz tematikus idézetgyűjtés divatját követi, illetve az ebből keletkező kompilációs műfajokat, úgymint a közhely-, exemplum- és aforizmagyűjtemények.⁵⁶ Hogy mennyire vehető komolyan ez az elképzelése, már ami az aforizmagyűjtő tanácsnokokat illeti, az persze erősen kérdéses. Mindenesetre a korszak tudományos felfogására jellemző volt a praktikus tudás ilyen módon való megszerzése és rendszerezése, illetve a meggyőződés, hogy ez a célszerű eljárás az antik vagy akár a kortárs tudományos korpusz feldolgozására. Amint láttuk, efféle tematikus közhelygyűjteményeket később maga is alkotott, sőt, mindkét fiktív szenátor munkáját „elvégezte” a politikai szentenciákat tartalmazó *Aphorismi politici*, illetve a katonai exemplumokat és bölcsességeket magába

⁵⁵ Paulus Budensis esetében: „In id studium autem et operam suam conferet, ut politicae gubernationis provinciam aphorismis politicis claram faciat” („Arra fordítsa igyekezetét és munkáját, hogy a politikai kormányzás feladatkörét politikai aforizmákkal megvilágítsa.”) A p. 54. Wolfgangus Pisanusnál: „Postremus in sessione rei bellicae peritus suum locum notitia militari pro patria et regia hac republica vult tueri, et propterea ex variis approbatis auctoribus ad propositam sibi sedem pertinentes quasdam elegantes sententias subiciit, ex quibus videre licet, quid in futuris et praesentibus ex praeteritis factis et praeceptis conscriptis agendum vel intermittendum sit.” („A tanácsban az utolsó [személy] a hadügyben jártas lévén saját helyét katonai ismereteivel akarja őrizni a haza és eme királyi állam [!] érdekében, s ezért különféle elismert szerzőkből a neki felajánlott ülőhelyhez [tehát vélhetően a tanácsban kapott feladathoz – T. G.] kapcsolódó választékos bölcsességeket csatol, amelyekből meg lehet érteni, hogy a múltbeli lejegyzett tettek és tanítások alapján a jövőben, illetve a jelenben mit kell tenni, vagy mellőzni.”) A p. 61. (Ezek a részek nincsenek meg a K kéziratban, mert az ott utolsóként kifejtett Petrus Romanus után következnek.)

⁵⁶ Lehet, hogy „Paulus Budensis” esetében Lackner egyenesen aforizma-gyártást képzelt el, de valószínűbb, hogy az ő esetében is politikai aforizmák gyűjtésére gondolt. (Ezt sejteti a hozzá kapcsolódó utolsó mondat: „Proponit itaque tales succincte et breviter collectos aphorismos Paulus.” Azaz: „Ígylát efféle aforizmákat terjeszt elő Paulus, tömören és röviden összegyűjtve.” A p. 55.) Az aforizmák alkotása az államelméleti irodalomban volt népszerű; a korszak teoretikusai (Machiavelli, Botero, Lipsius stb.) gyakran ilyen aforizmákba sűrítik az antik vagy későbbi történelem tanulmányozása során megfogalmazódó általános érvényű megfigyeléseiket. Ld. erre Peter Burke: Tacitism, Scepticism, and Reason of State, In: *The Cambridge History of Political Thought, 1450–1700*. Ed. J. H. Burns, Mark Goldie. Cambridge, 2006. 483.; *Quentin Skinner: The Foundations of Modern Political Thought. I–II*. Cambridge, 2002–2004. I. 220–221. Wolfgangus Pisanusnál Lackner egyértelműbben fogalmaz: az ő esetében bizonyosan idézetek gyűjtéséről van szó. Az excerpálás, azaz kivonatolás avagy tematikus idézetgyűjtés a korszakban az olvasásnak, az ismeretanyag feldolgozásának a bevett módszere. Vö. erre *Ann Moss: Printed Commonplace-books and the Structuring of Renaissance Thought*. Oxford, 1996.; újabban az excerpálás magyar teoretikusaira ld. *Förköli Gábor: Az excerpálás és a közhelygyűjtés kora újkori elmélete Magyarországon. Irodalomtörténeti Közlemények*, 125. (2021) 3–25.; Révay Péter ilyen tárgyú kéziratot munkája kapcsán ld. *Förköli Gábor: Copia and Historical Note-Taking in an Academic Environment: The Scholarly Manuscripts of the Hungarian Historiographer Péter Révay*. In: *Knowledge Shaping: Student Note-taking Practices in Early Modernity*. Ed. Valentina Lepri. Berlin–Boston, 2023. 29–68., illetve ld. még a tanulmány átdolgozott és bővített magyar változatát: *Förköli Gábor: Révay Péter iskolai jegyzetei*. In: *A Szent Korona első kutatója. Tanulmányok Révay Péter koronaőréről és munkásságáról*. Szerk. Pálffy Géza–Tóth Gergely. Budapest, 2024. (Magyar Történelmi Emlékek: Értekezések.) 119–144.

foglaló *Galea Martis* kiadásával.⁵⁷ Emellett magában a *Politiában* is láthatjuk ezt a módszert, hiszen az egyes feladatkörökkel kapcsolatban itt is tematikusan szedegedett jogi aforizmákat.

Az idézetgyűjtő szenátorok ideája Lackner eszmévilágának egy fontos jellemzőjét tárja fel. Ehhez tudnunk kell, hogy a korabeli államelméleti munkák – amelyek gyakran szintén aforizmákból, idézetekből építkeztek – nagyjából a legfelsőbb hatalomnak, a szuverén uralkodóknak kívánnak tanácsokat nyújtani (elég itt Machiavelli *Fejedelmét*, Guevara *Horologiumát*, vagy Lipsius *Politicáját* említeni), s a tényleges aforizmagyűjtemények, exemplum- és szentenciagyűjtemények tematikája is jelentős részben az uralkodás, az uralkodói erények és vétkek, a helyes államkormányzat kérdése körül forog.⁵⁸ Amikor tehát Lackner efféle politikai és hadügyi aforizmagyűjtő szakértőket vizionál, akkor azt a képzetet sugallja, hogy itt egy önálló bel- és hadüggyel bíró kis kormányzat, avagy „város-állam” két tagja lép elénk, akik tanácsokat adnak a „szuverén” szenátusnak (mint említettük, a mű címe, a *politia*, azaz *politeia* is a polgárok közösségét, illetve államot, államrendet jelent). Ez a képzet ugyanakkor teljes összhangban van a jeles polgármester-író egyéb írásaival. Lackner ugyanis mind eme munkájában, mind más szövegeiben *respublicának*, azaz „köztársaságnak”, „államnak” nevezi, illetve tekinti Sopron városát, vagyis annak magisztrátusát, illetve polgárait.⁵⁹ Mindez viszont nem egy saját maga által alkotott és kifejlesztett eszme, hanem egy antik gyökerekkel bíró, továbbá a középkori és kora újkori európai városokban is megfigyelhető politikai nézetrendszer leágazása. A tudós polgármester emellett mindig ügyel arra, hogy ez a „városi republikanizmus” ne kerüljön szembe „a legfőbb magisztrátussal”, vagyis a Habsburgok bécsi kormányzatával.⁶⁰

⁵⁷ Ld. az 1. táblázatban a 19. és 20. számú művet (mindkettőt 1625-ben adta ki). E két mű egyértelműen idézetgyűjtemény, tehát nem önálló munka, de a *Galea Martis*ban vannak kommentárjai az aforizmákhoz, amelyek saját szerzőségűek. Ld. Lackner 1625b. 20–21, 83, 94, stb.

⁵⁸ Ld. erre egyebek mellett Burke 2006. 480., 482–483., et passim.

⁵⁹ A *Politiának* már a címében is így jár el, amikor úgy fogalmaz, hogy „hazájának, a szabad királyi köztársaságnak/államnak, Sopronnak írta” (*pro patria libera et regia republica Semproniensi conscripta*). Ld. fentebb a 17. jegyzetet. Itt egyébként láthatóan összevonja a „szabad királyi város” (*libera regia civitas*) és a „soproni állam/köztársaság” (*respublica Soproniensis*) kifejezéseket. Önéletrajzában is többször tetten érhető mindez. Ld. Lackner 2008. 80., 126., 132. (az utóbbi helyen az S. P. Q. S. rövidítést [=Senatus populusque Soproniensis, „a soproni szenátus és nép”] használja, az S. P. Q. R. [Senatus populusque Romanus] mintájára, amely a római köztársaságot, s annak két hatalomgyakorló tényezőjét jelölte).

⁶⁰ Ő nevezi „legfőbb magisztrátusnak” a fejedelmet a *Politia* bevezetőjében (A p. 3.). Lackner számára Sopron városa egyrészt politikai közösség (*civitas*), másrészt érzelmi kötődéssel bíró „haza” (*patria*) – ahogy azt a *Politia* címében is látjuk (ld. előző jegyzet) –, de mindig tekintettel van a város szűkre szabott politikai játéktérére is. Lásd erre még Hörcher, Ferenc: *The Political Philosophy of the European City: From Polis, Through City-state, to Megalopolis?* Lanham–Boulder–New York–London, 2021. 103–111. Hörcher maga is beépíti a Lacknerrel kapcsolatos érvelésébe a *Politiát*, de ő még csak annyit tudott róla, amennyit a tudós polgármester az önéletrajzában írt a műről. Ld. uo. 106. (az önéletrajz vonatkozó részét ld. fentebb a 12. jegyzetben!)

A *Politia* központi témája mégsem ez, hanem a városi bíraskodási gyakorlat. Lackner életrajza ismeretében ez nem is meglepő, hiszen padovai jogi doktori végzettségéből⁶¹ és természetesen aktuális bírói tisztségéből következően a jogi kérdések rendkívül foglalkoztatták, és művével leginkább az lehetett a célja, hogy a városbíró és a tanács bíraskodási tevékenységét szakszerűbbé, hatékonyabbá tegye. Amint láttuk, az egyes kijelölt jogtanácsosok feladatkörei kapcsán hosszadalmas kitérőket írt,⁶² és az úgynevezett tárnoki cikkelyeket is részletesen tárgyalta, mivel ez Sopron szempontjából - tárnoki város lévén - fontossággal bírt.⁶³ Különösen érdekesek lehetnek a jogtörténet és vélhetőleg a várostörténet kutatói számára a végrendeletekről, a szerződésekről és azok fajtáiról, valamint a bűncselekményekről és a kínvallatás egyes fokozatairól szóló exkurzusai, amelyek közül az első háromhoz jelentős jogszabálygyűjteményt állított össze a későbbi szövegváltozatban.⁶⁴

A *Politia* érdekes és később még jobban kiaknázható része lehet a fényűzéssel kapcsolatos szakasz. Elképzelése szerint ennek is lenne „felelőse” a szenátusban (11). Szerzőnk ruházattal kapcsolatos előírásai a korabeli városi ruharendeleteket idézik. A tanács tagok esetében megengedőnek tűnik: úgy ítéli meg, hogy ők viselhetnek selyemruhát, arany pecsétgyűrűt, rókaprémmel bélelt ruhát; emellett kijelenti, hogy az általa alapított Soproni Tudós Társaság tagjai is ugyanezen kiváltságokkal bírnak az öltözködés terén.⁶⁵

⁶¹ Lackner már grazi gimnáziumi tanulmányai alatt is tanult jogtudományt Nicolaus Gablmann (Gabelmann) vezetésével, és első nyomtatott publikációja (ld. 1. táblázat 1.) is e tanulmányok gyümölcse volt 1592-ből. Ld. erre *P. Szabó Béla*: Lackner Kristóf első nyomtatott jogi munkája. In: Tanulmányok dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szerk. Jakab Éva. Szeged, 2004. 333–367. Padovai tanulmányaira és jogi doktorátusára ld. *P. Szabó Béla*: Széljegyzetek Lackner Kristóf padovai tanuló éveéhez (Rendhagyó recenzió újrafelfedezett önéletrajza kiadásához). *Jogtörténeti Szemle*, 2009/1. 33–43.

⁶² Ezek közül néhány csak a **K** kéziratban van meg. Ld. erre a 24. jegyzetet. De néhány ilyen fejtegetés már az első változatban (A kézirat) is olvasható. Még ld. alább.

⁶³ Ld. **A** pp. 39–45; **K** pp. 30–37. A tárnoki szék volt a fellebviteli fórum a tárnoki városok polgárai részére, így e törvények kigyűjtésével, értelmezésével az lehetett a célja Lacknernek, hogy ezáltal a tanács tagok a fellebbezőket megfelelően tudják tájékoztatni a városi bíraskodás során. A tárnoki székeknek, avagy a tárnokmester bíróságának eme feladatkörére ld. *Szende Katalin*: Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban. Budapest, 2004. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 32.) 68–69.; *Németh* 2020. 30–31.

⁶⁴ Ld. a 24. jegyzetet. A kínvallatásról szóló részt a két kéziratban ld. **A** pp. 47–53., illetve **K** pp. 58–60. (Megjegyzendő viszont, hogy a **K**-ból egy levél elveszett az 58. oldal után, ami az **A** szövege és a **K** 58. oldalának alján lévő őrszó miatt is nyilvánvaló.)

⁶⁵ „Eam autem [legem] puto esse optimam inter senatores, quam quilibet modeste sibi praescribit, et quia libera atque regia haec est respublica, honestus habitus licitus est, ita tamen, ut superioribus gradibus etiam holosericam vestem relinquunt. [...] Annulum etiam signatorium ex auro senatores gestare valeant. Gladium vagina partim argenteum, cum in confiniis sint, licite gerant, et per consequens cingulum sive cinctorium virile. Nigrum vel violaceum colorem in vestibus observent; pannum prae reliquis omnibus commendo [...] tempore aethummi vel quando *tristis hyems montes niveo velamine vestit*, vestem etiam vulpina pelle subductam habere possunt.” („Úgy vélem, a tanács tagok között az a legjobb [törvény], amelyet ki-ki mértéktartóan saját magának ír elő; és minthogy ez egy szabad királyi városállam (*respublica*), a tisztas öltözék a megengedett, de úgy, hogy a magasabb rangúaknak a selyemruhát is meghagyják. [...]”

A tudós polgármester itt úgy ír, mint aki maga szabja meg ezeket a rendeleteket, de itt megint kérdés, hogy mindez mennyire tükrözi a valós szabályozást.⁶⁶

Összegzés

Tanulmányomban egyelőre még csak az első lépéseket tudtam megtenni Lackner Krisztof *Politiájának* vizsgálata tárgyában. Az egyik fontos feladat az volt, hogy a mű másolati példányainak egymáshoz való viszonyát meghatározzam. Nem gyakori eset, hogy egy korábban ismeretlen műnek szinte egyszerre két kézírata is felbukkan. Sőt, amint láthattuk, a helyzetünket az is nehezíti, hogy az előkerült kéziratok nem egymás másolatai, és még csak nem is egyazon elveszett eredetiről készültek. Ehelyett azt láthattuk, hogy a példányok egy két fázisban készülők, de végül is befejezetlenül maradt munka képét rajzolják elénk. Szerzőnk 1609-ben megírta a mű első változatát (erről készült az **A** másolat), majd vélhetőleg az 1610-es években elkezdte kibővíteni, új fejtegetésekkel, idézetekkel, jogi aforizmákkal gazdagítani a szöveget, ám a jelek szerint nem ért a végére a munkának (a félbemaradt átdolgozásról készült a **K** másolat).

Lackner művében keveredik a realitás a fikcióval, egy eszményi városvezetés ideájával, amelyben általa elképzelt új tisztviselők tennék hatékonyabbá az adminisztrációt (ilyen például a „felügyelő”, a „rendőrfőnök”, illetve a „kincstárnok” – akinek a feladatköre nem volt azonos a kamaráséval). De a tényleges hivatalok (polgármester, városbíró, jegyző) feladatköreit is saját elgondolása szerint szabályozza. A szöveg emellett erősen jogi ihletettségű, hiszen jogtudós, ügytípusokra specializálódott tanácsosokat vizionál, akik így nagy segítséget jelentenének a városbíró és a tanács általi ítélelhozatalban – ez a javaslat nyilvánvalóan Lackner saját padovai képzettségéből, illetve bírói tisztségéből következik. Emellett a korabeli tudós világ gyakorlatát, ízlését is követi azzal, hogy egyes tanácsstagokra az excerptálás, aforizma-gyűjtés feladatát bízta, amelynek maga is lelkes művelője volt. Az a tény pedig, hogy elképzelése szerint az egyik tanácsos politikai, a másik pedig katonai, hadügyi szentenciákkal segítené a városi „kormányzás” (*gubernatio*) munkáját, azt jelzi, hogy ezúttal is önálló államként, *respublica*ként tekint a városára, amint ez más műveiben is tetten érhető.

A valós és képzelt városvezetés furcsa keveredése a *Politiában* egyébként emlékeztet Lackner ama eljárására, amelyet a Szent Korona emblematis leírásában alkalmazott. E művében elkészítette a fejék metszetképét, ám annak ékköveit és zománcképeit emblé-

A tanácsstagok arany pecsétgyűrűt is hordhassanak. Szabadon viselhessenek részben ezüstözött hüvelyű kardot, amikor a végeken vannak [...], s ebből következőleg férfiovet avagy szíjat. Fekete vagy kék színű ruhát viseljenek; a posztót ajánlom minden más előtt [...] ősszel, vagy amikor *bús tél vonja a hótakaróját fenn a hegyekre*, rókaprémmel bélelt ruhát is hordhatnak.”) A p. 57.

⁶⁶ Fontos lesz még összevetni a nürnbergi ruharendeletekkel a szöveg eme részét, hiszen láthattuk, hogy Lackner a német város szabályozását hozza fel követendő mintaként. Még ld. a 43. jegyzetet. A városi viseletkultúrával kapcsolatban bőséges soproni anyagot használt fel, de korábbi korszakot vizsgált *Szende Katalin*: Ezüstöv, rókaprém, vászonlepedő: Viselet- és textilkultúra a késő-középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen. Századok, 137. (2003) 405–458.

mákkal, illetve általa önkényesen elhelyezett drágakövekkel helyettesítette. Eme emblémák és drágakövek magyarázatát tartalmazza a könyv, amely az uralkodói erényekre fókuszál, azt tematizálja.⁶⁷ Mintha a *Politiában* is egy ilyen áttűnésre, valósból az eszményibe való átjárásra látnánk példát.

A *Politia* ugyanakkor másképpen is megközelíthető. Tekinthesünk rá úgy is, mint egy reformtervezetre, amelyben szerzőnk a polgármesternek, a városbírónak, a belső tanács egyes tagjainak és a jegyzőnek a munkáját, feladatköreit pontosan meghatározza. Amint láttuk, bevezetőjében Lackner világosan utalt rá, hogy a feladatmegosztás az elszámoltathatóságot, és ezáltal a hatékonyságot szolgálja. Vagyis a városigazgatás szakszerűsödését jelölte meg célként, amely már egyébként is zajlott a városban. Emellett a tanácstagoknak tényleges segítséget kívánt nyújtani a bíraskodási ügykörökhöz kapcsolódó jogszabálygyűjteménnyel.

Nagyon sok nyitott kérdés maradt még a művel kapcsolatban. Alaposan tisztázni kell, hogy a Lackner által írtaknak mi a viszonya a valósággal, a 17. századi soproni városvezetési gyakorlattal – azokban a fejezetekben is, ahol ténylegesen létező tisztségekről ír.⁶⁸ Amint láthattuk, a viszony lehet közvetett is: a leírt tisztség, hivatal, feladatkör nem létezik, de a probléma, amit meg akar vele oldani, az valós (ld. a jogtudós tanácsosok esetét). Az is érdekes kérdés lehet, hogy saját bírói működésével hogyan hozható összhangba mindaz, amit megfogalmaz, illetve az is, hogy városbíróként majd polgármesterként tett-e kísérletet a *Politiában* írtak megvalósítására. Mindezekre most még nem tudunk válaszolni – de a jövőben szeretnénk ezt megtenni, mivel Szabó András Péter kollégámmal tervbe vettük a mű kritikai kiadását és fordítását. Azt pedig már az eddigi kutatási eredmények alapján is ki merem jelenteni, hogy Lackner műve a magyarországi késő-humanizmus különleges és sokoldalú alkotása, és Sopron történetének kutatói mellett vélhetőleg az irodalomtörténészek és a jogtörténészek is érdeklődni fognak iránta.

⁶⁷ Lackner említett munkája: *Lackner 1615*. (Ld. az 1. táblázatban a 8. művet). A korabeli magyarországi emblematikára ld. *Knapp Éva*: Irodalmi emblematika Magyarországon a XVI–XVIII. században. Tanulmány a szimbolikus ábrázolásmód történetéhez. Budapest, 2003. (Historia Litteraria 14.); Lackner eme könyvével kapcsolatban ld. uo. 92–93. Újabban e művet mint fejedelemtükröt, illetve neosztoikus jegyeket mutató emblemátikus alkotást helyezi el a korszak irodalmában *Juhász János*: A fejedelmi tükrök és az emblematika kapcsolata. A politika elmélete és gyakorlata, újsztoicizmus. In: *Képek, szavak változatok*. Szerk. Egerer Lilla [et al.] Miskolc, 2012. (Pro Scientia Füzetek 1.) 40–47. Lackner emblematikai munkásságát a manierizmus paradigmáján belül helyezi el *Ács Pál*: A késő reneszánsz meglazult pillérei: Sztoicizmus és manierizmus az irodalomban. In: *Mátyás király öröksége: Késő reneszánsz művészet Magyarországon, 16–17. század* (kiállítás a Nemzeti Galériában, 2008. március 28–2008. július 27.). Szerk. Mikó Árpád, Verő Mária, közrem. Ács Pál. Budapest, 2008. 36–50, 45. A témára legújabban, bőséges irodalommal: *Kusler 2019*.

⁶⁸ Habár későbbi korszakot vizsgál, a középkori és a 16–17. századi soproni városvezetési gyakorlatra is jó áttekintést nyújt, és a szóba jöhető forrásokról és szakirodalomról szintén tájékoztat *H. Németh István*: Sopron szabad királyi város közigazgatástörténetéhez: a városgazdai tiszt bevezetése. In: *Sopron vonzásában: Ünnepi tanulmányok Dominkovits Péter 60. születésnapjára*. Szerk. Fiziker Róbert, Kelemen Dávid. Sopron, 2022. 231–244. Meglehet egyébként, hogy a Lackner által írtak tisztázásához alap kutatások kellenek, mivel H. Németh figyelmeztet arra, hogy a téma, vagyis a soproni magisztrátus működésének története „koránt sincs olyannyira feldolgozva, mint az hinnénk.” Uo. 231.